

KARIN MONIÉ

CARL AUGUST HAGBERG - KOMMENTAR TILL EN LIVSINSATS

Temat för det här symposiet är ju P.D.A. Atterbom och estetiken. Mitt ämne idag handlar om en av de akademiska personer som här i Uppsala och senare från lundensisk horisont markerade sitt avståndstagande till Atterbom i egenskap av fosforist och vapendragare för den nyromantiska estetiken, nämligen Carl August Hagberg, f. 1810 och alltså tjugo år yngre än Atterbom och vid sitt framträdande på den litteraturkritiska arenan i Uppsala ung docent i grekiska.

I programmet heter mitt ämne Idealrealism i forskning och kritik: exemplet Carl August Hagberg. Jag kommer att hålla mig till ämnet i ganska begränsad utsträckning. I stället vill jag söka ge en kommentar till vad som egentligen hände med den unge briljante prästsonen Hagberg.

Det har sitt intresse, menar jag, därför att det, även om det är ett mycket speciellt fall, kastar ett visst ljus över den svenska bildningshistorien under ett par tre årtionden runt 1800-talets mitt. Hagbergs levnadsöde har, föreställer jag mig, även om det givetvis är unikt, viss generell giltighet för sin tid. Mitt betraktelsesätt när det gäller Carl August Hagberg har en anstrykning av psykoanalytisk teori. Jag menar att det sättet att närma sig Carl August Hagbergs insats kan vara givande och bidra till förståelsen av både storheten och begränsningen i hans insats i svensk akademisk kritik, vetenskapshistoria och skönlitteratur.

I Carl August Hagbergs liv och verk finns tydliga drag av vad jag vågar kalla uteblivet fadersuppror, något som skulle få allvarliga konsekvenser.

Hagberg var son till den mycket kände och inflytelserike Carl Petter Hagberg, berömd som homiletiker och själasörjare. Han var kyrkoherde i Rasbo här utanför Uppsala, i Klara i Stockholm och pastor primarius i storkyrkan. Hans roll för sin äldste son var sådan att denne förmodligen aldrig frigjorde sig från honom. När han dog tog sonen över hans roll och beteendemönster. Och Hagbergs eget liv har starka inslag av aldrig tillfredsställda önskningar om att skriva, ägna sig åt konstnärlig verksamhet, vara fri i en modern tid. Det ser ut som om han helt enkelt förkvävde en del av sitt kreativa liv. Han bokstavligen dog en förtidig död förtärd av ett inre tryck.

Med fadersberoendet, som inte får tolkas som någon enkel form av osjälvständighet, hänger Carl August Hagbergs lutherska religiositet nära samman. Och den lät sig i sin tur väl förena med tidens hegelianska strömningar. Hagberg lyckades skriva kritik som bottnade i den hegelianska estetiken på ett ofta mycket fruktbart sätt.

Hagbergs fadersberoende är mycket lätt att se. Det har i förbigående observerats av Anders Österling i hans kortfattade levnadsteckning och av Kurt Aspelin, som i detalj har utrett Hagbergs 30-talskritik i *Poesi och verklighet I*, 1967. Han visar där hur Hagberg snabbt utvecklade sig till en mycket arg vedersakare av den nyromantiska uppsalaskolan. Aspelin karakteriserar honom som den mest begåvade i den grupp unga män i Uppsala som tog sig uppgiften att bilda front mot fosforisterna i syfte att bana väg för en ny kritik och en ny litteratur och ny period i litteraturhistorien, den som Christer Westling med fog vill sätta etiketten idealrealism på. Jag ska ge några exempel på Hagbergs kritik mot den bakgrunden.

I sin första recension kastade sig Hagberg över en pekoralistisk epigonpoet. Året därpå, 1834, kom han igen med en mer sansad och mogen artikel om den gode vännen Wilhelm Ruda och så drömde han till 1835 med sitt **Bref till ett äldre fruntimmer om Azouras Lazuli Tintomara och Ramido Marineso**, som publicerades i uppsalatidningen **Correspondenten** i tre nummer i mars månad och som för Hagbergs del innebar ett intellektuellt genombrott.

Det är en elegant artikel som genom själva det stilistiska greppet lämnar en härlig chans att moraliskt attackera Almqvists diktning. I brevet till ett äldre fruntimmer använder den 25-årige Hagberg framgångsrikt den argumentation mot romantiken som han under hela sin verksamhet skulle begagna sig av. Almqvists romantiska diktning stred mot den lutherskt kristna moralen. Den stred också mot den hegeliska filosofins moralbegrepp i den konservativa

tappningen i det att den inte uppfyllde kravet på Sittlichkeit. Det senare argumentet som intimt sammanhänger med det förra - det handlar i princip om samma sak - blir riktigt tydligt i Hagbergs publicistiska veksamhet först efter uppsalaperioden, under åren som medarbetare och redaktör för **Studier, Kritiker och Notiser** i Lund 1841-45.

"Du har läst Voss' översättning av Homeros," säger Hagberg till det äldre fruntimret, "och sett hur skalden skildrar gott och ont med samma likgiltighet. Du har läst Tasso och Petrarca och sett hur hos dessa skalder orden inte tycks tillräckliga för känslornas växling utan språket förklingar i musik. Denna inre musik är ett av kännetecknen på den nyare fantasin." Men här gäller det att se upp. Blott några få av mänsklighetens store, en Dante, en Shakespeare, en Scott, en Bellman har det blivit förunnat att "skåda bilden av den eviga vandrande genom lustgården bebådad av toner från en annan värld. Författaren till Törnrosens bok har också tillägnat sig denna musik. Men han blir kvar på samma stadium som de gamle i sin naturpoesi, med deras vördnad för det demoniska, det djävulskap, som inte är annat än en urlögn."

Vad det handlar om är att någon försoning i personernas sedliga förhållanden aldrig äger rum i Drottningens juvelsmycke. Författaren har skildrat en varelse som inte är i stånd att fatta "de heliga mysterierna" dvs de kristna lika med protestantiska sakramenten och inte heller någonsin blir det.

Själva den kritiska fiktionen i **Bref till ett äldre fruntimmer** antyder själasörjaren, herdens förhållande till sin hjord, fadern till sonen. Det är en position som går som en röd tråd genom Hagbergs kritiska insats.

Det är från början tydligt att Hagbergs litteratursyn vilar på en rigid protestantisk-luthersk moral. I och för sig är naturligtvis inte detta något originellt vid denna tid. Men för Hagberg är det typiskt att han explicit använder sig av den i sin estetik. Den genomsyrar för övrigt allt vad han företar sig. Det framgår inte minst i hans korrespondens.

1836-37 företog Hagberg den för välbeställda ynglingar i karriären smått obligatoriska europeiska bildningsresan. Fadern tycks ha investerat sonens farsarv för att bekosta resan, som det antyds i korrespondensen.

De brev som Hagberg skrev hem till fadern är mycket läsvärda och finns också tillgängliga i tryckt form i en utgåva från 1927 redigerad av Anders Österling.

Carl Petter verkar osynligt närvarande i sonens utförliga skildringar och rapporter från resan som gick - på sedvanligt sätt - till Berlin och fortsatte genom Tyskland med kortare uppehåll i Dresden, ett längre i Wien, besök hos Schelling i München - Hagberg förundrar sig över att en så andlig person

förefinns i en så kroppslig gestalt, Schelling ser inte ut som han föreställt sig fosforisternas husfilosof.

Italien skulle ha blivit resans kulmen. Men så blev det nu inte. Koleran kom emellan. Sonen underrättar löpande fadern om smittoriskerna. Man enas om att resan i stället ska fortsätta till Paris, som förmodligen något oväntat blev kulmen på utlandsvistelsen. De italienska planerna gick i stöpet utan större sorg från Hagbergs sida.

Mötet med det moderna storstadslivet i Paris blev den stora uppenbarelsen. Här börjar också planerna för framtiden sakta att antydvas. Brevet hem - alltid undertecknade "pappas lydige son" är ett schablonuttryck men inte ointressant i sammanhanget - tar upp möjligheten att få den planerade professuren i estetik i Lund. I Uppsala var karriärmöjligheterna sämre. Atterbom hade ju just tillträtt den nya professuren i estetik. En framtid i grekiska tedde sig knappast lockande.

Som en röd tråd genom resebrevet märks Hagbergs strävan att perfektionera sig i moderna språk. Det var naturligtvis ett av huvudsyftena med en stor bildningsresa att lära sig språk. Men Hagbergs språkinsresse var mycket stort och han strävade uppenbarligen idogt att perfektionera sig.

Tyskan tycks inte ha berett honom några som helst problem, även om han klagat på wiendialektens obegriplighet. I Wien tar han upp studier i nygrekiska för en grek från Thessaloniki. I Paris perfektionerar han sin franska med en iver som förmodligen gick långt utöver det normala för en ung man på bildningsresa.

Han för sina dagboksanteckningar på franska och han dokumenterar sin förtjusning över språket i brev hem: "Det finns näppeligen något språk mera ägnadt för passioneradt tal än Fransyskan", skriver han i april 1836. "Mer än en gång prisar jag mig lycklig att hafva kommit till Paris om ej annat för att glömma alla de dumheter dem phosphoristerna pluggat i mig. Den som sett hela Europa men ej sett Paris, kan väl med samma rätt säga sig hafva sett verlden som man säger sig hafva sett en theater der man endast varit i salen n.b. innan rideaun gått upp."

I ett PS till det långa, utförliga brevet kommenteras händelser hemma i Sverige: "Jag har läst i *Dagl. Allehanda*. Det fagnar mig att man ruskar på phosphoristerna. Jag inser hvar dag, att Tegnér hade rätt, då han kallar phosphoristerna ett återljud från Tyskland. Phosphoristerna äro rigtiga äppeltyskar. Jag kan aldrig förlåta dem den *ridicule de* försökt kasta öfver Franska språket och litteraturen, då de hylla Almqvist. Jag har mer än en gång önskat att ha Atterbom med mig på *Theâtre Porte St. Martin* för att se *Les sept Infants de Lara, la tour de Nesle* eller *Lucrece Borgia*. Der kunde han få se sig

mätt på Tintomarader. Man kan först göra sig begrepp om det gräsliga då man sett M:lle George med sin väldiga figur, blek som ett lik i krona och mantel svänga dolken kring sitt hufvud. Atterbom skulle göra hvad som ej passar sig att nämna, om han finge på skådeplatsen se hvad han i theorien gillar."

Erfarenheterna från Sorbonne fyller honom med fascination och får Uppsala - och Berlin - att framstå i tafflig dager. Den 27 april skriver han till fadern: "I Berlin påstås det att man vakar och beder men det är samma vaka som man njuter på ett dåligt värdshus när man blifvit inquarterad i en säng, med ohyra. Här är det annorlunda. Hvertenda ögonblick fattar man som Tegnér säger, i de flygande lockarna och ser i anletet. Friskt och ideligen framåt är här den allmänna lösen. Ingen rast ingen ro. Den drivvande fjederkraften till hvad som sker i den så kallade stora världen bor här och verkar här. Den nya mänsklighetens vårluft fläktar här emellan murar fläckade af kulor och blod. Se Paris och du har sett en sublim syn. Jag har hört föreläsningen i Sorbonne. Synnerligen hafva intresserat mig St. Marc Girardins öfver Franska litteraturen". Att "höra honom är något annat än att höra en föreläsning i Uppsala efter gamla trallen. Man ser icke någon trög af föreläsningens onus nedtyngd lastdragare släpa sig opp i katedern för att efter klocka och ur papper minuter ur gudslånet i predikande näston, glad då äntligen de välsignade 3 kvarterna äro förbi. Man ser en ung man i inbillningens och tankens fulla livskraft träda upp som vältalare, helsad af åhörarens bifallsrop och handklappningar. Allt är improvisation för ett auditorium, som ej antingen sitter och sofver eller skrifver collegier för att efter detsamma blifva examinerad. Det är omöjligt att ett enda ögonblick förlora uppmärksamheten. Mer än en gång ser man åhörare rodna och blekna af rörelse. --- Man är icke ljum för någonting här i Paris och icke hycklare som Berlinaren eller phosphoristen."

En månad senare skriver han "Jag vill vara den som för andra gången knyter band emellan Svenska och Franska litteraturen. Det är mitt fulla allvar att, då jag kommer hem, hålla föreläsningar öfver densamma eller skrifva en bok öfver den." Samtidigt kan han med stolthet rapportera för fadern att han hållit föreläsning i L'Institut Historique och blifvit vald till korresponderande ledamot.

Föreläsningen inleddes med en plädering för Gustaf III:s betydelse för svensk litteratur. Han skulle senare återkomma till ämnet i **Studier, Kritiker och Notiser**. Värderingen av Gustaf III och gustavianerna skulle senare återkomma i våra första litteraturhistorieskrifningar, hos Atterbom i **Svenska siare och skalder** och hos Gustaf Ljunggren i **Svenska vitterhetens häfder**.

Löftet om att skriva en bok om den franska litteraturen höll han men inte i den utsträckning han avsett. Väl återkommen till Uppsala - han hade på återvägen från Paris passat på att besöka Lund för att som han skriver till

fadern sondera terrängen - publicerade han i Skandia den långa uppsatsen **Den fransyska witterheten** i två avsnitt. Men arbetet blev aldrig fullbordat utan avbröts genom att Skandia upphörde.

Man har anledning att fråga sig om det är enda orsaken. Varför fullföljer han aldrig ett arbete som han visat sådan entusiasm för? Inte långt härefter avbryter Hagberg ytterligare ett modernt, spännande projekt. Jag återkommer till det. Mitt i allt detta hann han emellertid med att föreläsa för Svenska bibelsällskapet i Börssalen 1838 och 1839 tävla i Svenska Akademien med ett **Äreminne över Stiernhielm**.

"Det vexer ett nytt kunskapens träd på godt och ondt utöfver verlden, och öfverskygger den med sina grenar", sade han i Börssalen. "Hvad som i går var nytt är idag gammalt, och tränges med det uråldriga om plats i häfderna. Men om detta bådär verlden ett nytt syndafall, om det är i tiden ett sträfvande att bygga en ny Babels tornbyggnad på det att människorna ej skola förströdda varda, så är det Bibel-Sällskaperna och endast dessa, som hafva tiden i sin makt, och deras kallelse är oändeligt djup och betydelsefull."

Vi är här ganska långt borta från den moderna franska litteraturen. Men Hagberg kalkylerade uppenbarligen med en karriärmöjlighet också i den världen.

Den nya fransyska witterheten innehåller en med rätta berömd analys av bl.a. Victor Hugos **Notre Dame de Paris**. Hagberg menar att Hugo i sin roman bygger vidare på Rousseaus naturdyrkan. Konsten förkroppsligad i den gotiska domen rymmer i sig den monstruösa ondskan. I stället för att förhårliga förnedrar konsten naturen. Quasimodo är en gengångare av ett stycke mördad natur och en skärande ironi över konstens påstådda fulländning i tiden. Konsten har för Hugo, som återgår på Rousseau, inte medfört något sedligt gott för människorna.

Hagbergs läsning mötte förstås samtidens kritik. Tegnér, faderns gode vän, muttrade i ett brev om övertolkning och det olämpliga i att läsa romanen som en allegori.

Självtar Hagberg itu med förberedelser för universitetskarriären i Lund. Han förlovar sig med Minna Romansson, dotter till en medicinprofessor i Uppsala. Brevet till henne är en spännande läsning som ger en god bild av en ytterligt beskäftig ung man med ambitioner att styra med snart slags alla vardagens detaljer men som också kan skildra dem i ord. Den kärleksfulla tonen till Minna erinrar om faderns till barnet, men ett barn som tiger och samtycker. Följdriktigt saknas Minnas svarsbrev i familjearkivet.

Hagberg ville inte omedelbart ge upp den frihet han måste ha känt i Paris, där han mött det moderna storstadslivets möjligheter och samtidigt känt sig frestad av skönlitterärt författarskap. I dagboken från Paris, som han försett med mottot "Den som lat är i sitt arbete, han är hans broder som skada gör", skriver han en skiss till den roman **Ett handelshus vid Köpmangatan** som han vid hemkomsten tog itu med på allvar.

Romanens första del blir färdig men når aldrig bokhandelsdiskarna. På långfredagen 1838 skriver han från Stockholm till Minna Romansson i Uppsala: "Min affär med Hjerta har gått väl. Han ger mig 300 Rdr Rgd för hvardera delen, det vill säga inalles 600 rdr. Han ville pruta något i början men gaf slutligen med sig. Jag ser af gårdagens statstidning att professuren i Lund är förklarad ledig, och att ansökan skall ske inom 56 dygn. Detta är i närvarande ögonblick för mig en nyhet af stor vigt. Vill du följa med mig långt bort från föräldrar och syskon min lilla Minna. Ifall jag skulle få denna syssla? --- Det är en sak som tål att tänka på emedan jag måhända genom den vändning sakerna tagit efter mitt tal i bibelsällskapet kan vinna befordran på närmare håll och till och med snarare såvida nemligen det uppstår krångel vid förslaget uppsättande i Lund, som drager ut på tiden".

Och krångel blev det som bekant. Turerna kring tillsättningen av norbergiska professuren i moderna språk och estetik blev många och utdragna och på sluttampen en tvekamp mellan Almqvist och Hagberg. Själv reste Hagberg i något som närmast kan jämföras med skytteltrafik med ångbåten mellan Stockholm och Ystad för att bevaka sina intressen i Lund.

I oktober tar Hagberg åter upp frågan om romanen i korrespondensen med Minna: "Boken är nu färdig hos Hjerta, men han ville ej släppa ut den i bokhandeln förrän på nyåret och har bedt mig skriva andra delen färdig hvilket skall efterkommas så snart jag hunnit från Lund. Jag är mycket nöjd med detta arrangement."

Sen blir det tyst om romanen. Den fullbordades aldrig. Den färdiga första delen makulerades och utgavs först 1958 genom Bokvännernas försorg. Förmodligen gick den svenska litteraturen här miste om en verklig författare i den nya borgerliga realistiska genren.

Två bokprojekt förblev alltså ofullbordade, två moderna spännande projekt.

Men i Lund avgick Hagberg med segern trots att Almqvist på sin sida hade den inflytelserike Thomander som vid den tidpunkten var rektor för universitetet.

Thomander skulle sen bli föremål för Hagbergs synnerliga bitterhet. Det går naturligtvis att förklara med Hagbergs avsky för lundabiskopens liberala inställning. Men det är knappast tillräckligt för att förstå intensiteten i

Hagbergs känsla. Thomander tycks med sin öppna hållning ha erinrat Hagberg om något förbjudet, något som representerade den absoluta motsatsen till faderns vilja.

Det här förhållandet speglas tydligast i breven till Reuterdaahl och till brodern Theodor, 15 år yngre än Carl August och liksom han estetiker och språkman. Theodor blev 1868 professor i nyuropeisk lingvistik och modern litteratur i Uppsala. Men det hann Carl August aldrig uppleva.

Hagbergs första årtionde i Lund upptogs av två stora insatser parallellt med den akademiska undervisningen. Han genomförde nu den stora översättningen av Shakespeares dramatik och hade där stor nytta av de översättningar som Thomander utfört och generöst ställde till Hagbergs förfogande och han redigerade tidskriften **Studier, Kritiker och Notiser**.

Hagbergs arbete med tidskriften omfattar tiden 1841 till 1845, dvs hela den tid som den existerade. Det är här man finner de tydligaste uttrycken för hans hegelianism, den som han förde med sig från Uppsala.

Som redaktör är Hagberg angelägen om att hålla sig i takt med tiden. När han ska till att överta redaktörskapet deklarerar han i slutet av 1842 att hans målsättning är att "möta allmänhetens anspråk på mera deltagande i dagens frågor, likasom -- närmare än hittills redogöra för Lunds universitets vetenskapliga och övriga angelägenheter. Till följe här utaf skall i tidningen utrymme hållas, icke blott för rent vetenskapliga avhandlingar och kritiker utan ock för uppsatser i praktiska, för samhälle och medborgare intressanta frågor."

Det blev nu viktigt att lyfta fram den hegelska filosofin. "Man kan icke komma vidare och framåt genom att kringgå eller förbigå Hegel eller hans system utan endast med honom eller genom detsamma", skriver han i en anmälan av Marheinekes **Inledning till föreläsningarne öfver Hegelska filosofiens betydelse uti den christna theologin**, utgiven av Hierta 1842.

"Man har", fortsätter Hagberg, "så mycket hört talas om den hegelska lärens fientlighet emot stat och kyrka. Det är missvisande. Den hegelska filosofin hörer onekligen till de största rörelser, dem historien känner, och därför åtminstone borde fordra den aktning, att man använder flit på att begripa densamma, med det hopp, att den som redeligen söker sanningen, dock en gång måtte finna desamma. Man har svårt att tro att de försäkringar som ofta gifvas, att Hegel redan i trettio år varit i Sverige studerad, enär inga frukter af ett sådant studium egentligen sports förr än i och med Snellmans uppträdande som författare."

Den hegelska filosofin i center-högertappning fick alltså sitt språkrör i **Studier, Kritiker och Notiser** under de fem år tidskriften existerade. Det ser ut

som en tanke att den första årgångens första nummer inleddes med en utförlig positiv recension av Snellmans **Om det akademiska studium**.

Hagberg blev med tiden alltmer kritisk till pressens utveckling i Sverige. På rent konservativa grunder. 1843 höll han ett hyllningstal till kungen, Karl XIV Johan, där han med hegelianska argument hävdar att det tryckta ordets makt skulle komma att desarmeras genom att uppgå i ett högre stadium, där tanken inte skulle ha sin enda styrka i att vara mångdubblad genom en maskin utan, som han säger "framföras af en lefvande öfvertygelse, bekräftad af ett intet ljus, ingen öppen dager fruktande lefverne".

Naturligtvis använde sig Hagberg också av sin tidnings spalter för att publicera delar av sitt översättningsarbete. Men han skrev också ett par större Shakespeareartiklar. I nr 16 1841 analyserar han Hamlet och tillämpar den hegelianska estetiken kryddad med luthersk moralism.

Han synar de Hamletanalyser som utförts av Goethe, Solger och Schlegel. Och kommer fram till att det inte går att bortförklara att det ligger något ont i botten av Hamlets karaktär. Att Hamlet som Solger betonar är obeslutsam när det gäller den mordiska handlingen betyder i det sammanhanget ingenting, eftersom det moraliska mordet redan är utfört. Hatet behöver inte beseglas med blod för att vara mord som Hagberg uttrycker det.

"Vi tro, att vi ej misstaga oss", skriver han, "om vi påstå, att Shakespeare velat visa fynden af blodshämndens idé, detta skriftens dråp i tankarna, för hvilket Hamlet också är straffad genom Laertes' giftstrukna stål, innan han ännu burit hand på sin farbror. Värt att begrunda är den omständighet, att Hamlet helst mördar i inbillningen."

Den drivfjäder som verkar genom hela stycket, nämligen vålnaden, får därför inte tolkas som ett banalt spöke, som den upplyste åskådaren kan tänka bort. Shakespeare har nämligen i vålnaden adlat vad som hos folket endast var vidskeplelse till sann filosofisk betydelse. Det är Hamlets inre aning, hans grymma misstanke som går omkring och spökar i slottet.

Toikningen känns igen från Hegels estetik och den berömda analysen av häxorna i Macbeth. Hagberg nämner för övrigt själv parallellen.

Hur är det då med Hamlets vainsinne? Ja, sjuk är han förvisso, menar Hagberg och skriver: "Det är som Hamlet vore införlivad i faderns väsende, vissnad till djärv handling då denne fallit för mördarens gift. Att blodshämnden är gudlös tyckes han ana; han är född till tankans bedrifter i ett tidevarf då blodshämnden var ära. Det är derföre som såge man en verldshistorisk öfvergång skildrad från blodets hjeltemod till tankans; Hamlet står för öfvergången derför tänker han sjukt. Tankans oskuld har vissnat för hans

syndiga reflexion, hans dialektiska mordsinne; han är icke allenast mördare utan själfmördare i tankarna. Så framkallar han själf sin faders ande som ropar efter blod."

Man skulle kunna göra en lång katalog med exempel på den här hegelska analyskonsten i Studier, Kritiker och Notiser. Här är inte platsen för detta. Men jag ska i alla fall ta upp ytterligare ett par exempel. Det första gäller Almqvist och visar hur snett Hagbergs analysmetod i vissa fall kunde föra, sett ur dagens perspektiv.

I ett par utförliga artiklar i februari - mars 1844 tar Hagberg upp Sophie von Knorrings författarskap. Sophie von Knorring hade genom **Torparen och hans omgivning** tagit till orda i debatten kring Almqvists **Det går an**. Hagberg tar chansen att återigen angripa sin gamle motståndare som han tycks ha känt en enveten lockelse till.

Det går an är ett ofärdigt verk, konstaterar Hagberg, som kunde ha blivit "herrlig dikt om dess författare hållit sig till sitt ämne och utfört det fullständigt". I stället har verket blivit ett fragment, en "fallen engel med ännu synliga drag af himmelsk börd i sitt anlete".

Den dialektik som ligger i uttrycket **Det går an** rymmer både ett gillande och ett ogillande och "följaktligen ett afbidande af förnuftets utslag", som Hagberg uttrycker det. "Men den fixerades af vederbörande vildhjärnor såsom ett ensidigt gillande och så utvecklades den så kallade Videbeckska äktenskapstheorien."

Den teorin, menar Hagberg, är inte ett utslag av samtidens liberala idéer utan en senkommen och skäligen bleksiktig exponent för nyromantikens liderlighet. I jämförelse med Schlegels Lucinde är emellertid Sara Videbeck en oskuldens ängel.

Det går an stannar vid att vara en antites. Men så fyrkantig är förstås inte Hagberg att han använder en sådan terminologi.

Almqvists huvudfel ligger i att han inte beaktar äktenskapets sanna natur och dess väsensgenskap av sedlig makt, som lever inte bara i det närvarande utan såväl i det förflutna som det tillkommande. Hade verket fortsatts, hade, menar Hagberg, Sara framställts som mor. Följden hade blivit att hon då måste framställas som förnedrad, inte som fri. Vigseln som symbol för äktenskapets sedliga storhet är en nödvändighet.

I Sophie von Knorrings roman hyllas raka motsatsen till den Lucinde-Videbeckska teorien, hävdar Hagberg. Samtidigt visar författarinnan samma mod som Almqvist att sätta sig över "detta hyckleri, som är tidens kräfte så i vetenskap som konst".

Det andra exemplet gäller en analys som inte är ägnad litteratur i någon form. Det finns ytterligt få sådana hos Hagberg. Möjligen är detta det enda. Som estetiker var Hagberg utpräglad koncentrerad till ordets konst. Det har sin motsvarighet i de hegelska idéerna, men det ligger givetvis inbyggt i Hagbergs egen språkliga inriktning liksom i professurens konstruktion.

Visserligen saknas föreläsningsdiarierna för Hagbergs tid som professor norbergianus så vi vet inte helt säkert i detalj vad han föreläste om. Men att han gjorde det över Shakespeare och på engelska det vet vi, liksom att han gjorde det över Lamartine. Men det skedde naturligtvis inom den språkliga delen av professuren, i den mån man höll i sär de olika delarna. Att han använde sig av Vischers estetik skymtar emellertid i brevväxlingen med brodern Theodor.

Men ett undantag kan man alltså hitta, ett roligt sådant för övrigt som visar på redaktörens ambition att hålla sig aktuell i tiden. 1844 präglades ett nytt silvermynt föreställande den nye konungen Oscar I. Den allmänna opinionen menade att det var fult; kungens bild var knappt igenkänlig, tycks folk ha menat.

Hagberg tog sig nu an uppgiften att söka pröva som han uttrycker det "till hvad grad allmänheten har rätt i dessa omdömen."

Till grund för präglingen på myntet hade legat en daguerrotypi. "Hela Stockholm löper för det närvarande efter daguerrotyper och så kallade daguerrotypkonstnärer", skriver han och fortsätter: "Men sedan dess värsta nyfikenhet på det nya lagt sig och publiken tröttnat har vetenskapen om att kungens bild gjorts efter en daguerrotypi understrukit deras dunkla aning om att daguerrotypbilder aldrig kunna blifva lika".

Sann konst kan aldrig vara en ren naturimitation. Den sköna konsten är icke materialistisk. Den söker med avsikt endast skenet för att i detsamma nedlägga idéer och har aldrig att tävla med naturen på naturens eget gebiet.

Men om, fortsätter Hagberg, det ändå vore så att naturimitationen vore det högsta i all konst, då vore daguerrotypen dess högsta uttryck. Men daguerrotypisten kan bara återge det tillfälliga och det på ett mekaniskt sätt. Konstnären återger med frihet och självständighet det eviga och oförgångliga. Daguerrotypisten återger grimasen, konstnären physiognomien. Daguerrotypisten är inte mer konstnär än barberaren som sätter sin kund på en stol, binder servietten under hakan på honom, rakar honom och slutligen tar fram en spegel för att visa honom hur han lyckats. Individens eget ansikte är nämligen i konstnärlig mening inte något troget porträtt av sig självt. Det fordras snille för att i bild ådagalägga att en individ är ett uttryck av ett evigt och oförgångligt och det är först då en bild blir i högre mening lik en person, skriver Hagberg.

Därför är ett sant porträtt alltid likare den person det föreställer än samma person är lik sitt eget vardagliga ansikte. "Ty menniskan är tack vare grimaserna icke alltid sig sjelf: det tillhör konstnären att ertappa och på duken eller i marmorn eller kopparn återgiva den högre sanningen av hennes gestalt, såsom hon verkligen är då den inneboende idéen förklarar hennes anletsdrag."

Men här förmår daguerrotypisten ingenting; daguerrotypin är och förblir ett hantverk eller en industrigren.

Därför kunde det aldrig lyckas att avbilda kungen med hjälp av daguerrotypiteknik. Hans ansikte måste med denna teknik bli intetsägande och betydelselöst. Det är det den missnöjda massan känt. Idealiteten saknas i bilden och det kan inte vara likgiltigt för ett folk som ärar sin konung och har aktning för sig självt.

Efter 1845 års årgång upphörde **Studier, Kritiker och Notiser**. Hagberg blir utan direkt språkrör i pressen. Men arbetet med Shakespeareöversättningen tar nu alla hans kreativa krafter i anspråk. Men när den är färdig och det tolfte och sista bandet kommit ut börjar han bli missmodig och alltmer reta sig på dagspressens ytlighet.

Samtidigt tilltar hans konservatism. Man kan studera den i den rad av tal han höll i officiella sammanhang i Lund. I ett brev till brodern Theodor skriver han i mars 1850: "Du säger att du har en liten släng af den sjukan som heter konservatism. Det skadar ej; jag gillar fullkomligt din åsikt om det der pratandet i tid och otid. Jag har en tämligen lång tid lidit af den sjukan som heter liberalism. Nu är jag kurerad. Jag är innerligt öfvertygad om att något stort är på färde i de rörelser som skaka världen, men jag är också öfvertygad om att släktets framåtskridande till ett bättre mer befordras genom lidande och tuktan än genom deklamationer om människans stora förträfflighet."

Det är en sträng lutherdom som alltmer tar över och får också de hegelianska idéerna att blekna. 1852 skriver han till Theodor och ondgör sig över kollegan Malmström i Uppsala: "Fan måste ha farit i honom under form av liberalism," skriver han och antyder att det måste vara Hegel från vilken Malmström inte hunnit befria sig "Han svär sin mästares ord utan att pröfva dem."

Den här alltmer rigida lutherska hållningen gick hand i hand med ett ökat främlingskap i samtiden och en allt större bitterhet. Hans speciella hatobjekt blir biskop Thomander. Det är som en del av honom tynar bort när han inte längre inspireras av Shakespearearbetet.

Alldeles i slutet av översättningsarbetet gör han ett hastigt slocknande försök att dra igång ett nytt projekt. Den 27 april 1850 skriver han till Theodor: "Så mycket har jag idag i mig af vår oförgätlige fars lynne att jag knappt hinner

sluta ett arbete förrän jag börjar på ett annat och det på fullt allvar. Jag tänker med början af 1852 gifva ut en tidskrift hvilken jag till en början ämnar redigera och författa ensam, såvida icke du vill hjälpa mig."

Hagberg tänkte sig att tidskriften skulle innehålla kritik och ta upp estetiska ämnen och dagsfrågor. Konceptet verkar gjort efter **Studier, Kritiker och Notiser**. Men han anger också Geijers **Litteraturblad** och Heibergs **Intelligensblad** som modeller. Tydligt är att han vill försöka bilda en motvikt mot den samtida pressens ytlighet och vulgarisering.

Han skriver att han gjort utkast till ett 20-tal "smärre afhandlingar, som med utgångspunkt från det skönas område behandlar äfven religion och etiska frågor. Meningen är att visa att det går att skrifu lugnt, opartiskt och ädelt i dylika saker. Det skall blifva ett Blygs åt den periodiska pressen --- men utan polemik."

Planerna tycks ha varit relativt framskridna och väl förankrade i Lund. "Jag har rådfört mig med ett par af mina förståndigaste vänner här", skriver han och berättar att han också fått sina utkast bedömda.

Brevet innehåller också en uppräknig av de planerade uppsatserna:

Är kristendom och bildning mot varann fientliga?

Om det lyriska, det episka och det dramatiska landskapet

Vad är välgörenhet?

Om genvägar såsom ett studium i ett folks liv

Vad menar man med ordet folket?

Om romaner och romanskrivning

Kritik av vår nya dramatik

Om skådespelaren som person.

Hagberg ansåg sig också ha ekonomiska garantier för att en utgivning skulle kunna komma till stånd. "En av mina vänner på orten som är mycket rik, har lofvat mig att hålla mig ryggen fri i ekonomiskt afseende", skriver han.

Brevet är fyllt av entusiasm. "Vill du hjälpa mig så säg ifrån och börja fundera på saken. Det vore vackert om vi två bröder skulle börja en gryning till något bättre inom vårt fädernesland", skriver han och uppmanar Theodor att gripa sig verket an och vara karl! Och framför allt hålla tyst om planerna så länge.

I sin entusiasm slutar han brevet med att fråga efter Atterbom, "Den gamla goda hederliga själen. Här har gått ett rykte att han legat för döden."

Femton år tidigare uttalade han sig om Atterbom i en annan och mindre respektfull ton.

Efter det här brevet dröjde det ett och ett halvt år till nästa brev. Där hörs ingenting om tidskriftsplanerna. De förefaller ha begravts i tysthet.

Händelsen för tanken till vad som inträffade 1839 och den indragna och oavslutade romanen. Något kreativt och för Hagberg lustbetonat har återigen kvävts i sin linda och det sker utan kommentarer.

De akademiska striderna och ett trångt lundensiskt klimat tar nu ett strupgrepp på honom. Sammanbitet och energiskt tar han itu med arbetet med Svenska Akademiens ordbok, som han fortsatte till sin död 1864. Han klagar i breven till Reuter Dahl och till brodern. Arbetet är fullt av möda och bråk, som bekommer honom illa men som han inte tycks göra något för att undvika, tvärtom. Livet har som det ser ut reducerats till mödosamma krav. Och Hagberg har blivit bitter.

Man kan förmoda att han också kände besvikelse över att aldrig få uppleva att Shakespeareöversättningarna satte större spår i svenskt teaterliv medan han levde. Något större glädje låg det i att få erkänsla av Jacob Grimm, den som han uttrycker det tyskaste av tyskar. "Ich fühle", skrev Grimm bl.a. "dass in vielem die schwedische Zunge sich noch besser zu einer Übertragung des herrlichen Originals eignet als die deutsche."

Hagberg var bara 54 år när han dog - av en tumör i huvudet.